

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

НАЦИОНАЛЬНАЯ
БИБЛИОТЕКА
РЕСПУБЛИКИ ТЫВА
ИМ. А.С.ПУШКИНА

№54
(19244)

2019 чылдың
май 21
вторник

Хүннүн үнери — 04:08
Ажары — 20:45
Хүн дурту — 16:37

Садар өртээ хостуг 12+

shyntuva@mail.ru
shyntuva@yandex.ru

тин Чазаның төлээзи Тывада

ЭКОНОМИКТИГ ХӨГЖҮЛДЕНИН ТӨӨГҮЛҮГ АРЫННАРЫ

ссияның Экономиктиг хөгжүлдери Максим Орешкинге баш федералдыг төптен сайыттар ш аңгы-аңгы яамы-ведомстводуртукчулары, барык 80 кижиа май 18-тен-20-ге чедир ажилы сургакчылаашкынны шудурган.

ывага келген үезиниң иштинде бо ргаларның эң кол ажилдап чорудар ыглары: Чурттуң Президентизи мир Путинниң майның Айтышын Тывада канчаар боттандырып; инвестициялыг төлевилелдер,

(оларның аразында хөмүр-даш тывыжы, демир-орук тудуу); база ооң соондан улаштыр шиитпирлээр ужурлуг тургустунуп келир чугула айтырыг — ажилчын олуттарны шигээди алыры; көдээ ажил-агыйның сайзыралыга хамаарыштыр ажилдап кылдырган төлевилелдерниң боттандырылгасы; ниити республиканың социал-экономиктиг байдалының хөгжүлденин шапкынчыда-рынче угланган төлевилелдерни чогулчалыг боттандырамынга кады ажилда-жилгага федералдыг төптен кандыг дуза чедирери дээш оон-даа өске.

Баштайгы ийи хүн дургузунда экономиканың тус-тус адырлар аайы-биле тус черниң удуртукчулары Москвадан келген федералдыг удуртукчулар-биле республика девискээринде бүдүрүлгө черлеринге чедип, херек кырында ажил-агыйның кандыг байдалда чоруп турарын төптен келген аалчыларга таныштырганнар.

Май 20-де Тываның Чазак бажыңына, Дээди Хуралга, «Азимут» аалчылар бажыңының хуралдаар залына болгаш Тыва Үндезин культура төвүнге, ниитизи-биле алды аңгы секцияларга

(Уланчызы 2-ги арында).

Хүннүн медээлери

ТЫВАНЫҢ ОРУЛГАЗЫ 117,1 САЯ ДОЛЛАР

Сөөлгү 5 чылдарда ачы-дуза чедирилге-зи болгаш чоннун хергелелинге ажылаар барааннарның садыг-саарылгазындан 2018 чылда 117,1 сая доллар орулганы кирип алган. Россияның регионнарының аразындан бо дээрге эң бедик көргүзүг болур дээрзин айтып, «Российская газета» солун FinExpertiza деп делегей чергелиг аудит-консалтинг четкилериниң чоруткан шинчилелдеринге даянып, бижээн чүүлду парлаан. Бодунун продукциязын республикадан дашкаар үндүр сөөртүп, садып турар минералдыг деп санадыр руда болгаш хөмүр-даш дээн ышкаш чиг үлөптүр бүдүрүлгелериниң хемчээли хенертен улгадып, үстүндө айыткан көскү чедишкинерге салдарлыг болган. Чижээлээрге, 2014 чылда даг болбаазырадыр ажилче кирипкен «Межегейхөмүр» компаниязы бо хүннерде 1 сая тонна одаар-чүүлдүн тывыжын чорудуп турар.

ТЫВАГА ЛАБОРАТОРИЯНЫ АЖЫДАР

Тыва Республиканың эмчи-социал айтырыглар болгаш эргелел-башкарылга талазы-биле эртем-шинчилел институтунга доктор Сергей Бубновскийниң лабораториязын удавас ажыдар. Ооң кол сорулгасы — аржааннарның эм-шынарлыг суглары-биле ооргазынга кемдээшкенин болгаш шимчевес коляскада олурар аарыг кижилерни эмнээриниң аргаларын өөренип көөрү. Тодаргайлаарга, профессор Бубновскийниң тренажерларына болгаш аржааннарның дузазы-биле эмнээшкенин аргаларын калбаа-биле ажыглаар. Эртем-шинчилел ажилдарын Таңды кожунунун «Арголик» турисчи комплекске болгаш Уургайлыг аржаанга чорудар.

УРУГЛАРНЫҢ АЙЫЛ ЧОК ЧОРУУ

Чайгы дыштанылга үезинде уругларның айыыл чок чоруун хандыра-ры-биле шалыпчы айны чарлаан. Республиканың бүгү школаларында ада-иелер-биле хуралдарны эрттирип, уругларның дыштанылганының үезинде хайгаарал чок арттырар чоруктарны болдурбас талазы-биле тайылбыр ажылын чорудуп турар. Шалыпчы айның хемчеглеринде ОШАЧКИ-ниң инспекторлары болгаш назы четпээннер талазы-биле инспекторлар база киржирип турар.

14 000 ӨЗҮМНЕРНИ ОЛУРТКАН

Арга-арыгга чаш өзүмнер тарып олуртур хемчегниң бүдүүнде арга-арыг камгалаар талазы-биле төп, экология болгаш бойдус камгалаар талазы-биле яамы, Убсу-Нур ыйгылаажының ажилдакчылары, Кадастр палатазы, Кызыл кожунунун арга-арыг камгалалының ажилдакчылары 14 000 хадыларның өзүмнерин Тайга станциязынга олуртур акцияга киришкен.

ШЫН — ТӨӨГҮЛҮГ СОЛУН

«Шын» солуннун 2019 чылдың чагыдылгасы Тываның бүгү почта салбырларында бо хүннерде чоруп турар. Ынчангаш «Шын» үезинде чагыдып алырынче республиканың ырак-чоок булуңнарында чурттап турар хүндүлүг чонувусту, бижикчилеривисти, номчукчуларывысты кыйгырдывыс!

	ИНДЕКСТЕР	1 айда	3 айда	6 айда
Хууда чагыдыкчылар	П6855	167,39	502,17	1004,34
Бүдүрүлгелер болгаш организациялар	П6860	175,44	526,32	1052,64
Редакциядан чагыдарга	—	96	288	576

Солун дамчыштыр чарлалдар, байыр чедиришкinnerин төлевирлиг кылып болур.
Электроннуг почта: reklamashyn@mail.ru. Тел. 8-923-552-20-70.

олунну чиик өртекке чагыдып алыр арганы эрттирбе! Чагыдылгаже далаш!

Чагыдылга-2019

Эргим эш-өөр! Ынак солунуңарны бажыңдан-даа үнмейн, чагыдып алыр чаа арга база тыттып келген. Чүс-чүс километр ыракта чурттап турар чоок кижилеринерге, эштеринерге белек кылдыр, podpiska.pochta.ru сайтыны таварыштыр солунну чагыдып берип болур силер.

Чазак Даргазы социал
четкилерде

ТЫВАНЫҢ ТӨӨГҮЗҮНГЕ БАЛАЛБАС ИС

Бо чылын Сочиге болган Россияның инвестициялыг шуулганынга РФ-тиң Чазаның Даргазының оралакчысы Татьяна Голикованың «Тыва — Россияда эн-не яды регион» дээн чугаазы республиканың моон соңгаар социал-экономиктиг сайзыралын дүрген шапкынчыдарында идиг болганын амыдырал көргүзүп турар.

Сочиге шуулган соонда, үр-даа болбаанда, март айда Москвага РФ-тиң Чазаның Даргазы Д. Медведевтиң деңнелинге чүгле Тываның айтырыгларына хамаарышкан улуг хуралды эрттирерин Тываның Чазак Баштыңы Шолбан Кара-оол билээш, аңаа экономиктиг сайзыралды чедип алырынга чугула амыдыралчы айтырыгларны көдүргөн. Болган хуралга РФ-тиң Чазаның мурнундан РФ-тиң Экономиктиг хөгжүлдө министри Максим Орешкинни Тываның социал-экономиктиг сайзыралының талазы-биле кол дагдыныкчысы (куратор) кылдыр бадылаан.

18-те Тыва Республикада РФ-тиң Экономиктиг хөгжүлдө министри Максим Орешкинге баштаткан федералдыг яамыларның 80 ажыг удуртукчулардан тургустунган команда чедип келген. Бо болуушкун ТЫВАНЫҢ ТӨӨГҮЗҮНГЕ КӨСКҮ ИСТИ АРТТЫРАР ДЭ-ЭРЗИН Чазак Баштыңы Шолбан Кара-оол интернетте видеоматериалда мынчаар чугаалап турар:

Май 18. Алдын-Булак. «Бо хүн онзагай хүн деп санап турар мен. Чүге дээрге Тыва күрүнениң төөгүзүндө бир-ле дугаар Россияның Экономика яамызының сайыды чедип келген. Ынчап кээрге бо федералдыг чазактан кол сайыды маңаа чедип келгеш, бистиң

Тывавыстың сайзыралының байдалын бодунуң кара-биле көрүп, Тыва Чазак-биле кады демнежип тургаш, кандыг бурунгаар шимчээшкinner, чүнү кылыптар болза экил дээн бодаалдар-биле келгени бо. Ооң-биле кады ажылдап келген федералдыг удуртукчуларның саны 80 кижиче чедип турар. Аңгы-аңгы яамыларның оралакчы сайыттары, департамент даргалары дээш, шупту келген. Амгы үеде «Алдын-Булак» РФ-тиң Көдээ ажыл-агый министриниң бирги оралакчысы келир деп турар, ону манап тур бис. Джембулат Хизирович-биле аныяк малчыннар кыштаглар тутканывыс болгаш мал-маганның баш санының өзүлдөзи дээш өске-даа айтырыгларны чугаалажыр бис. Ол Таңды кожунунуң көдээ ажыл-агыйы-биле таныжып чорупкан, удавас маңаа келир. Даарта Би-Хемге барып чедер. А, Экономика министри Максим Орешкин-биле демир-оруктуң төлөвилелин эки ылавылап көөр деп турар улус бис. Ынчангаш бо ийи хонук дургузунда эки ажылдааш, ооң соонда улуг хурал эрттирер бис.

Ук хуралдың түннелинден мээң кол манап турар чүүлүм дээрге, бир дугаарында, демир-орувусту бо чылын тудуп эгелээр, ийи дугаарында, Тываның сайзыралына эң-не кол шийтирлер — инвестициялар, акша-хөреңги дугайында чугааны чорудар деп бодаалдыг мен. Бөгүн чартык хүн дургузунда бо Дарга-биле (РФ-тиң Экономиктиг хөгжүлдө министри Максим Орешкин) кады чугаалаштывыс. Бодунуң ажыл-хөреңки чүткүлү, сагыш-сеткили эки деп эскердим. Бодаарымга, бүгү-ле айтырыглар, салдынган сорулгаларны чедип аптар боор бис, шупту чүве болдуна бээр ышкаш-тыр. Ол дээш эки кызыл ажылдаар бис».

ЭКОНОМИКТИГ ХӨГЖҮЛДЕНИ ТӨӨГҮЛҮГ АРЫННАРЫ

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында).

бурунгаар хөгжүлдө уланган айтырыгларга хуралдарны чыгган: экономика, биче болгаш ортумак сайгарлыкчы чоруктуң хөгжүлдөзи, көдээ кооперацияның хөгжүлдөзи, чоннуң чуртталга байдалының деңнели, республикада яды байдалдың (структура) ниити тургузуу, күш-ажыл рыногунда чоннуң орулгазы, Тываның бюджетиниң дугайында чугаалашкан.

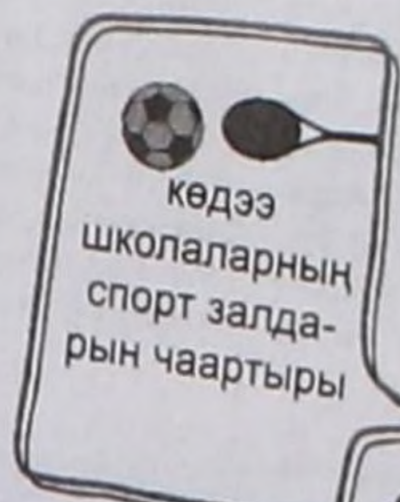

Аңгы-аңгы черлерде болган хуралдар Тываның Чазаның ниити хурал болган. Аңаа фидыг төптөн келген удуртукчулар адырлар аайы-биле соңгаар кандыг уланган ажылды чорудары болган. Республиканың социал-экономиктиг хөгжүлдөзүн шаңдар дизе, кандыг дуза болурунун дугайында чугаалашкан. Бо улуг хурал дугайында делгеренген дараазында номерлерде чуур силер.

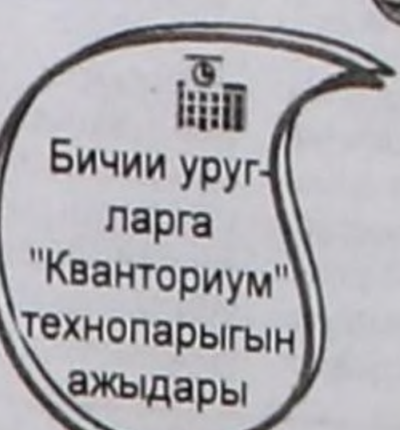

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗАНЫҢ
ТӨЛӨВИЛЕДЕР ОФИЗИ

БИЧИИ УРУГ БҮРҮЗҮНҮ ЧЕДИИШКИНИ регион төлөвилели

көдээ
школааларның
спорт залда-
рын чаартыры

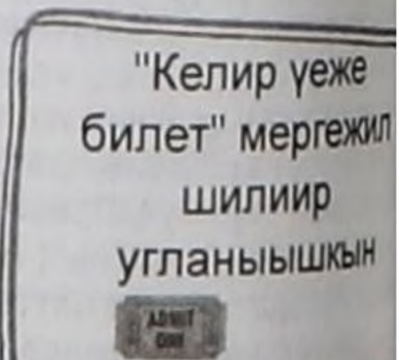
Бичии уруг-
ларга
"Кванториум"
технопарыгын
ажыдары

2019 ч.

5-18 назы-харлыг
уругларны 95% чедир
немелде өөредилгеже
хаара тудар

"Келир үеже
билет" мергежил
шилиир
угланыышкын

ажык
кичээлдер
"Проектория"

2024 ч.

хүнү 2019 чылдың май 26-да болур. Ооң түңнелдери-биле республиканың парламентизинче болгаш тус чер чагыргаларынче соңгулдаларга киржир кандидатуралар илерээр.

Чеже удуур бис, отуу
 өрзэлиңер, кууларлар!!!
 Өөлүк угаан чокта, теңгү сары
 аар. Эки-ле боданып көрүңүр
 ай-Черлиг төрөл бөлүгү.
 Сарыг-оол Салчак
 Баян-Тала оту
 ТР-нің Чогаалчы
 эвилелинің келатүр

«Шериг ралли»-2019

КУШТУГЛЕРНИН ОЮНУ ЭГЕЛЭЭН

19-та «Шериг ралли» оюнун байырлыг ажы-шкыны болуп эрткен. Шөлүндө келир үениң илжилери, Кызыл хоода Президентиниң кадет шезиниң аныяк армейери, республиканың каар школазының кижизилери база киришкен. «Ансамблиниң солизи» Дамдын-оол каргыраа-йи-биле, «Саян» ансам-иниң самчылары болгаш тер-даа келген аалчылар-тудуп бараалгаан.

Кичээнгеилги! Тыва Рес-иканың Кызыл хоорайда шеригжи экипажтар аразын-ериг ралли» оюннарының алыг ажыдышкыны эге-деп чарлаптарга, Бүгү-жи оюннарының кол судья-ссия Федерациязының лал министерствозунуң токуяктанк эргелелиниң ыниги, полковник Д.В. На-ий парадты командаалаан а, Чазак Баштыңының ора-зы Аяс Чудаан-оол:

«Шериг ралли» оюннары угаар чыл Тывада эртип-биске чоргааранчыг-дыр. р командаларның саны бо-а 10 чедир немешкен. «Ше-лли» оюннарының эгелек-Ф-тиң Камгалал министри, аның Маадыры, бистиң чер-чурттуувус С.К. Шой-рга, онза чоргаарланып-бис. Ооң бедик тура-со-чүткүлдүүнүң ачызын-г Чуртувустуң камгалал-ыдалы бедип, быжыгып-«Шериг ралли» оюннары-аңгы-аңгы чурттардан-командалар аразында-ааны дуржулга солчур, р аразында харылзааны, алды быжыктырар, ам-ам хөгжүлдөге, чаа-чаа-шкыннерге делгемнерни-р. Өзүп олурар салгалды-тизмге, төрзэн черинге-олурунга кижизидер.

ту командалар чарышка-леткенген, эрес-шудур-

гузун, бедик түңнелдерни көр-гүзерин билип тур мен. А бис, көрүкчүлөр, силерниң амгы үе-ниң техниказын илдик чок баш-карарыңарны, берге байдалда-шын шиитпирни дүрген хүлээп-билиринерни чоргаарал-биле-көөр бис. Эрткен чылын Тыва-га «Шериг ралли» оюннары-делегейниң чоннарының ара-зынга база болуп турган болгай. Ынчан Араб Республикадан, Египеттен, Кыдат Республика-дан, Узбек Республикадан ко-мандалар киришкен. Бо чылын-база мындыг көрүштүг болгаш-дүшкүрүлүг оюннарга 8 аңгы-чурттан командалар август айда-киржи келир.

Хүндүлүг ралли оюннарының-киржикчилери, база катап Бүгү-шеригжи оюннарының эгелээни-биле байыр чедирип тур мен. Шуптунарга чедишкыннерни, чүткүлдү, тиелелгени күзедим. Тергин команда тиелээр болзун!

Дараазында Сибирь округтун-чепселенишкын талазы-биле-командылакчы – РФ-тиң Наци-онал гвардиязының техниказының-болгаш чепселенишкын тала-зы-биле начальниги генерал-майор И.Ш. Менафова сөстү-берген:

— Национал гвардия ко-мандазы хүндүлээчел Тыва-черде бир дугаар кээп киржи-п турар, эки чедишкыннерлиг-болурунга идегеп тур мен. Ралли-оюннарының киржикчилеринге-аразында хүндүткелди, бот-боттарын билчир чорукту, акы-дунмалышкы найыралды, эрес-шудургу чорукту күзээр-дир мен. Дайынчы херекке силерниң-бил-диг арга-дуржулганар, бедик-мергежилиңер маңаа төлөп-тиг-үнелелди алыр боор дээрзинге-идегеп тур мен. Озал-ондак, кемдээшкынниг байдалдар тур-базын, чедишкынни күзедим.

Төп шериг округунуң транс-порт хандырылганының эргеле-линиң начальниги генерал-ма-йор Т.Л. Васильев:

— «Шериг раллиге» демей-оюннар делегейде өске чурттар-

да чок деп болур. Бо чылын РФ-тиң чепсектиг күштериниң эң-не-тергиннери — профессионал-чоллаачылар, танкистер кир-жип келген. Экипажтың хууда-составының шериг мергежилге-өзүлдөзи болгаш шериг тех-никаны башкарарыңа улам-мергежири, кандыг-даа үеде-дүрген шын шиитпирни хүлээп-ап, өөренири — Бүгү-шеригжи-оюннарының кол сорулгазының-бирээзи. Кижилүүнүг бодунуң-күжүңгө бүзүрелди, чедишкын-ни болгаш тиелелгени күзедим.

«Шериг ралли» оюннарының-кол судьязы, полковник Д.В. Настасий:

— Бир дугаарында Тыва-Республиканың Чазак Башты-ңыңа, Тываның чурттакчылары-га бисти чылы-биле уткуп-хүлээп ап, деткип келгениңер-дээш четтиргеним илередип тур-мен. Бүгү-шеригжи оюннарга-чылдан чылче командалар неме-жип турар. Бо чылын бир дугаар-келген Национал гвардия ко-мандазынга байыр чедирип тур-мен. «Шериг ралли» оюннары-га киржип келген командаларга-чарыштың шупту хевирлеринге-бедик көргүзүлгелерлиг болурун, шупту команда бүрүзү финишке-чедерин күзедим. 2019 чылдың-«Шериг ралли» оюннары ажит-тыңган деп чарладым!

Россияның, Тываның ыдык-ырларын күүсеткен соонда, ко-мандыла-биле «Шериг ралли»-оюннарыга киржип келген 10-команда Арат шөлүңгө чоргаар-болгаш төлөп-ти-биле чаңгыс-кижи дег, марштап, улшатыр-ла 50-машина-техника шуужуп эрткен.

Чыскаал соонда көрүкчүлөр-ни Арат шөлүңгө чыскаалдыр-тургузуп каан күчүлүг шериг-машина-техниканың ажык-дел-гелгезинче чалаан. Келген аал-чылар «Куяктыг автомобильдер-«ГАЗ-233115», «Тигр», «Урал» база-«КамаЗ» маркалыг автомашина-ларны сонуургап көөр аргалыг-болган.

Май 20-ниң хүнүндө «Шериг-ралли оюннарының бирги-«Хууда чарыш» маргылдаа-лыг көзү эртенгиниң 8 шакта-Кара-Хаак суурнуң чоогундан-Автокуяктанкалбанының биче-специалистер белеткелиниң-өөредилге төвүнүң командалы-бир дугаар халдып үнгөш, Тос-Булак чоогунда финишке че-дир 100 киллометрни эрткен.

Тос-Булакта финишке ма-шиналар довурак-доозунун-буртуладыр уурук-сууруктап-

баштайгылары халдып кирип-эглээ. Ол аразында чамдык-киржикчилер-биле чугаалажыр-аргалыг болдуvus.

Барыын шериг округтан-кел-ген команданың капитаны улуг-лейтенант Д.В. Орлов: «Тывага-бир дугаар кээп тур мен. Агаар-бойдузу бистен көңүс өске, хөлчок соок тургаш, хенертен-аргажок изий бээр-дир. Дол-гандыр бойдушту чарашсынды-выс, ылаңгыя ында шарып каан-янзы-бүрү өңнерлиг пөстерни-чер-дээр ээлеринге өргээнин-дыка сонуургап, билип алдывыс. Ажыдышкын үезинде хөөмей-сыгыт, танцы-сам, ыр-шоор чер-ле тускай дыңналыр болду, ону-черле мооң мурнунда дыңнап-көрбзэн кижил болдум.

Бо хүн «Хууда чарыш» — бис-ке эң-не кол. Амдызында кым-тиелээни билдинмейн тур. Шуп-ту командалар финишке кээрге, ынчан билдинер. Чүгле тиелел-геже, бурунгаар изиг чүткүлдүг-бис, Тывадан чүгле тиелелгелиг-чанарывыска бүзүрээр мен».

«Шериг ралли» оюннарының-командалары дараазында хүн-нерде Сукпак суурнуң чоогун-га «Чаржып эртер», Кара-Хаак-суурнуң чоогунга «Кара адар», Кызыл кожунуң девискээринде-хөмүр-даш уургайының чоогунга-«Командалар аразында чарыш»-деп маргылдааларга эрес-шу-дургузун көргүзерлер.

Аржаана ЧАМЗЫРЫН.
Ада ТЮЛЮШТУҢ тырт-тырган чуруктары.

“Шын” солуннуң кижилери?...төөгүзү

КОЛ РЕДАКТОР ШАРАВИИ

Мээң акым Валерий Севилбаевич Шаравии көшкүн малчын араттар Севилбаа Чимитович биле Часкал Давааевна Моңгуштарның өг-бүлезинге 1929 чылдың май 29-та дун оглу болуп төрүттүнген.

Бичиизинден-не чараш, чаптанчыг, топтуг аажы-чаңыг, кежээ, дузааргак, чугаакыр кижиде авам-ачам чугаалаар чүве. Ажылды боду сагыжы-биле кылып, кажан-даа айбыладып турбас. 5-6 харлыында күш чедер ажылын кылып, мал-маган бажы дозуп, ада-иезинге дузалажып чораан. Эгелзэн ажылын ыяп-ла төндүр кылгаш, амыраар кижиде. Ада-иевис-биле кожа чурттап чораан төрелдеривис акымны, өзүп келгеш, та кандыг кижиде болуп ыйнаан дижир чүве.

Чөөн-Хемчиктин Хайыракан школазынга өөренип киргеш, өөренири эки, үргүлчү мактал бижиктер алыр чораан. Аңаа 4-кү классты кончуг эки демдектерлиг доозарга, Кызылдың №2 школаже өөредип чоруткан. Бо школаны база кончуг эки өөредилгелиг дооскан. Ол-ла чылын, 1950 чылда, Абаканның педагогика институтунче өөренип кирип алгаш турда, ачаыс берге аарыгга таваржы бээрде, акым эң улуу болгаш, дуңмалары, бистерни, азыражыр дээш, өөредилгезин ара каар ужурга таварышкан. Угбам биле мен өөреникчилер, ийи оол дуңмавыстың бирээзи 4 харлыг, бичиизи 1 харлыг турган. Биске, дуңмаларынга, акым дыка ынак, кандай сөс-даа чугаалавас, кызып өөренирин, ажылдаарын чагып сургаар кижиде. Кижилер дугайында эпчок сөс-даа акымдан дыңнаваан мен. “Кижиде кандыг-даа бооп болур, Кижиде дээрже кижиде-дир” деп чугаалыг.

“Ынчаар-ла башкы эртемни чедип албайн, дыка аныяамдала парлалга ажылынче шымнып кирген мен” деп, акым чугаалаар кижиде. Баштай-ла “Шын” солунга корректорлап ажылдап эгелзэн. Аңаа каш ай ажылдап турда, “Сылдысчыгаш” солуннуң килдис эргелекчизинче шилчиткен. Удаваанда ВЛКСМ Тыва обкомунуң шугуму-биле Москваже, комсомолдун дээди школазының журналистика салбырынче өөредип чоруткан. Өөредилгезин дооскаш кээрже, “Тываның аныяктары” – Молодёжь Тувы” деп ат-биле үнүп турган аныяктар солунунга ажылдадып каан. Ынчаар-ла парлалга шуудап ажылдай берген. “Тываның аныяктары” – Молодёжь Тувы” солун тыва дылга үнер “Тываның аныяктары” аңгы солун апаарга, акым ооң редакторунга 10 чыл ажыг ажылдаан. Бо солуннуң редактору ажылдан Валерий Севилбаевичини СЭКП Тыва обкомунуң инструктору албан-дужаалче шилчиткен. Ооң соонда Тываның радио-телевидение комитетиниң даргазының оралакчызынга томуйлаткаш, бо организацияга 2 чыл хире ажылдап турда, 1971 чылда “Шын” солунче чоруткан. Ол-ла хевээр “Шын” солуннуң кол редакторунга 18 чыл ажылдааш, пенсияже үнген.

Бо солуннуң кол редакторунга ажылдаан журналистерниң аразындан Валерий Севилбаевич бо албан-дужаалга эң-не хөй чылдар дургузунда ажылдаан болуп турар.

Акым кандыг-даа коллективке удуртукчулап ажылдап чораш, хүлээнген ажылынга ээ-харысалгазы кончуг улуг, кол кичээнгейни кадрларже угландырар турган. Чүге дээрже чоннуң чаагай өзү-чаңчылдарына кижизиттинген болгаш, бодунуң сагыш-сеткили база чончу, кижилерге кичээнгейлиг, оларның ажыл-агыйжы аргашинзэн үнелеп билир, ажылга хаара тудуп шыдаар, кызымак ажылы дээш оларны хүндүлээр чораан.

Акым Валерий Севилбаевич Шаравииниң өөренип, эртем-билиг чедип ап, ажылдаан үези совет Тываның сайзыралының шапкын бурунгаар хөгжүлдезиниң чылдары. Районнар төптеринге болгаш колхоз-совхозтарга, суурларга ажыл-иш дүн-хүн чок хайнып турган. Көдээниң мурнакчыларының чедишкиннерин солуннарга хүн бүрүде бижип, көргүзүп, чонга таныштырары база кончуг чугула ажыл. Ол үениң чедишкиннерин, улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар комсомолчу аныяктарның арга-дуржулгазын акым Валерий Шаравииниң бижээни “Кур черниң аныяктары” деп номунда дыка солун кылдыр көргүскен.

“Шын” солуннуң кол редактору ажылдан Валерий Севилбаевич хүндүлүг дыштанылгаже үнгеш, кады ажылдап чораан эш-өөрүнүң дугайында чүүлдерни “Шын” болгаш өске-даа солуннарга үндүрген. Эштериниң дугайында акымның сактышкыннарын номчааш, ыңдыг онза, топтуг-томаанныг, кижизиг акылыг чораанывыска чоргаарланмас аргавыс чок.

Валерий Севилбаевичиниң эш-өөрү, төргүл-төрелдери акымны бо-ла сактып чугаалажы бээр бис.

Оглунуң уруу Катя:

— Мени, шуут тывалап билбес уруун, Кызылдың № 3 школаның тыва класынче кырган-ачам кирип каан. Бирги класска кырган-ачам биле мен кады “өөренип” турган бис деп чугаалап болур. Тыва дылга чугаалаарынга, өөрениринге кырган-ачам меңээ дузалажып турду. Түңнелинде, бирги классты арыг тывалап чугаалаар кылдыр дооскан мен. Өөредилге чылының төнчүзүнде кырган-ачам-даа, мен-даа хүндүлел бижиктер-биле шаңнаткан бис. Кырган-ачамның тура-соруунуң бедиин, салган сорулгазынга бүзүрелдин ам кайгап чоруур-дур мен. 60 хар ушчок ажа берген хирезинде кыштың соогун-даа тоовас, эрестии кончуг кижиде. Кырган-ачам меңээ улуг буян берген, бодунуң төрзэн тыва дылынга чугаалап, бижип билири дег эки чүве кайда боор. Ынчангаш кырган-ачамга кызыгаар чок өөрүп четтиргенимни илередип, дендиди чоргаарланар мен. Буянның кырган-ачам чораан болза, бо айның 29-та 90 харлаар ийик. Бо хүннерге чедир чурттаан болза, та чеже эки чүүлдерни кылып, та чеже чогаал бижип каар. Харааданчыг-дыр! — деп, кырган-ачазын сактып чоруур.

Екатерина Шаравии бо хүн-нерде Кызыл хоорайның прокуратуразында ажылдап турар.

Валерий Севилбаевич Шаравии акывыс төрзэн Тыва-Тываның хөгжүлдезинге, эң ылаңгыя тыва парлалганың сайзыралына улуг үлүг-хуузу кириген хоочун. Ооң ажылын тыва чон, республиканың хөй-ниитизи, партия болгаш чазак бедии-биле үнелзэн болгаш ам-даа утпайн чоруур. “Шын” солуннуң кол редактору, СЭКП Тыва обкомунуң кежигүнү, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты чораан Валерий Шаравии “Хүндүлелдин демдээ” орден болгаш “Күш-ажылчы шылгарал дээш” медаль-биле шаңнаткан, “Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы” деп атты аңаа тывыскаан. Бир эвес Валерий Севилбаевичиниң шаңнал-макталдарын шуптузун санаар болза, дыка хөй.

Акым чогаал бижиринге аныяндан-на дыка салым-чаяаныг кижиде. Баштайгы шүлүктөрүн 1947 чылда бижип эгелзеш, республика солуннарынга парладып эгелзэн. «Авамга» деп шүлүктөр ному 1968 чылда чырыкче үнген.

Даанган ажылынга кончуг харысалгалыг болгаш, ооң чогаалчы ажылы арай-ла соңгаарлай берген. Хүндүлүг дыштанылгаже үнгеш, чогаал ажылынга ам-на бүгү сагыш-сеткили, салым-чаяаны-биле бердинип, улуг чогаалдарны бижзэн. Үр эвес үе дургузунда “Сеткилимниң аккыр чечээ” шүлүктөр номун (1998 ч), “Салым-чолдун шорааннары” деп романны бижиди. Бо романның бирги ному 2000 чылда, ийиги ному 2005 чылда (чок апарган соонда) чырыкче үнген. Ооң чогаалдыкы планнары хөй, оларны боттандырып четтигиптеринге акым дыка бүзүрелдиг турду. Берге аарыг оларның боттанырынга шаптык болду. Ам канчаар, өртемчейиниң үлүзүнден, бойдустун чаяалгазындан эрткен чүве бар эвес.

Акым-чаавамның амыдыралы чараш-чаагай, солун улус. Олар 50 чыл ажыр кады чурттааннар. Ийи ажы-төлдүг — кыстыг, оолдуг. Кайызы-даа дээди эртемниг, өг-бүлелиг. Уруу Вера — оолдуг, оглу Юра — кыстыг.

Акывыс-чаававыс биске үлегер-чижек. Арга-сүмезин берип, деткимчезин көргүзүп келгенер. Акывыс өске өртемчейже чорупкан-даа болза, чаавам Татьяна Ивановна ам-даа бистиң аравыста арга-сүмелиг, чагыс сөстүг чурттап чоруур.

Акымның чагыс сөзүн амыдыралга ажылгап, авам-ачамны дег сүлдө-сүзүглөп, сактып чурттап чор мен.

Чигир-оол КОНГАР,
дуңмазы.

Күш-ажылдың к...

«Кижиде болуру — чаа
Аът болуру — кулун»

ҮЛЕГЕРЛИГ ӨГ-БҮЛЕ

2019 чылда Тыва Республикада Күш-ажылдың чылын чарлааны анаа таварылга агайының кандыг-даа адырында хөй чылдарда болгаш эрес-кежээ ажылдап чораан, хүндүлүг нылгада хоочуннар база амгы үеде ажылдап төлөптүг аныяк кижилер-даа бар болгай.

Бистиң Өвүр черде төрөл аймактарның чылын база ханы утка-шынарлыг деп бодаар мен. Ынчаар чүүлүмге мен, күш-ажылдың хоочуну, бүгү назынунга, чурттуңга бараан болуп ажылдап чораан Кызыл-ооловна Тюлюштерниң өг-бүлезиниң д. бижирин шийтирлеп алдым.

Өвүр кожуунуң ырак сумуларының бирээзи кыдыг-кызыгаар черде чыдар. Ооң бир онзага — аң-меңи болгаш эм оџду-биле байлак оран бергей чергелиг «Убсу-Нур» ыйгылаажының кам девискээринче база кирип турар. Мал чемин кыдырлаар ужу-кыды көзүлбес, карак четпес шейделгем шынаазы база эм оџтуг чыды-биле айык делгем таңды-сыннарлыг.

Ак-Чыраа суурда чурттап, ажылдап чоружуу, шалыпчы кижилер кайы көвей. Ынчаар оларның аразында Вероника Кызыл-ооловнаның ажыл-ишке эрес-кежээ талазы-биле өскелерде дуг. Оолдарының адазы Алдай-оол Санаажык “адының бажы” эрте хоя берзе-даа, кызымакка ишчи ие кижиде ажы-төлүн бут кырынга тургузуп, өстүрүп күш-ажылдың маадыры, үлегерлиг ава. Ө. оолдуг. Улуг огул Кежик-Чыргал Тюлюш — ачазы салгаан, авазының идегелдиг чөлөнгийи. Ол күрүне университетин дооскан. Өг-бүлелиг, амгы зыл хоорайда чурттап чорза-даа, боттарының мал-азырап, дузалап ажыл-агыйын суурда уштап-тудуп чоруур. Ортун огул — Алим Алдай-ооловнайының үезинде шериг албан-хүлээлгезин эр келген, дайынчы хөдөлишкыннерниң киржикчи үеде хуу сайгарлыкчы. Оолдарының хеймери Айды эртемниг күш-культура башкызы. Өөнүн ишти-бичаңгыс өөредилге адырында ажылдап турар. Ба. ажылынга бердингениниң херечизи — ооң өөреникчиси волейболга каш дакпыр чемпионнар болуп, кожуунуң адын камгалап чоруур болур. Хар республиканың адын камгалап, соңгаар хоорайларга гылдааларга чедишкынниг кирип, шаңналдыг чорчаалап ап турганнар. Башкы кижиниң ажылының тү өөреникчилери бадыткаар деп чүүл моон көстүп. Ожуктуң үш дажы ышкаш оолдары шупту ачазын салгап, машина-техниканы мунуп, башкаар, септелер болганнар. Оолдарын мындыг мөзү-бүдүштүг, томаанныг, чончу кылдыр азырап, өстүрүп каан үлө өг-бүлө.

Вероника Кызыл-ооловна боду топтуг-томаа мөзү-бүдүштүг үлегерлиг ава. Ол бүгү назынында чорсурунга бараан болуп, улус ажыл-агыйының кандай адырларына ажылдап чораан. Хөй кезинде “Ак-Чы. совхозтун саң-хөө талазы-биле кассир-бухгалтер” ажылдаан. Күш-ажылчы угбавыстың ажыл-ижиниң нелдерин совхозтун удуртулгазы, суму, кожуун чачери үнелеп, шаңнал-макталдарны тыпсып турган таварылга эвес.

Ажылдап чораш, черле санаар, тудар ажылдан эл пайн, пенсия назыны четкеш, боду хуу сайгарлыкчылап эптиг кылдыр холушкак барааннарның садынын ала алган. Ол чоннуң хергелел барааннарын үзүктелдире удаа-дараа чонунга эккеп турар. Ортун огул Алим Алдай-оолович-биле кады ажылдажып, барааннары үзүктелдире төнмейн турда-ла, удур эккеп турары чонга эптиг. Вероника барааннап чораш, бараанның чүгле шынарлыгын алыр, кончуг кичээнгейлиг садыгжы. Чонга чүү херек болур, шуптузун делгүүрде салган. Чурум аайы-биле чыда делгезн, яңзы-бүрү аш-чем болгаш бирги херектүүлүк барааннары бар, чүгле карак шокараңнаар. Оон аңгы чоннуң чагыглары-биле база ажылдап турар. Тудуш риалдары, септелге ажылдарына херек чүүлдериниң хоорайлардан чеже-даа назы-хары улгады берген мога-шылаг чокка чонунга эптиг боору-биле сөөктүг турары таарымчалыг. Садыгның ишти арыг-силги, чырык. Өртектери өйүндө кылдыр салган. Чонга таварылыг буянның садывыстың ээзи. Тыва Республикада чыдап турган Күш-ажылдың кижизиниң чылында бо үлө өг-бүлени демдеглес аргажок.

Бежендей ДОС...

Ак-Чыраа суур. Өвүр черде.

Хамнаарактың 25 чыл ою

АНЫЯК ЫРААЖЫЛАР МӨӨРЕЙНИНҢ ТӨӨГҮЗҮ

Тыва – хоюг, өткүт, тааланчыг үнүг ыраажылар-биле байлак оран. Бо хүннерде сцена кырында бодунуң салым-чаяаның хүннүң-не билдире-биле бадыткап чоруур ат-сураглыг артистер, хөгжүмчүлөр, хөөмейжилер болгаш культура адырында ажилдап турар кижилерниң хей кези – республиканың бичии уруглар аразында «Хамнаарак» ыры мөөрейинден үнген дээр болза, частырыг болбас.

чылын ук мөөрей 25 чыл демдегледип турар. Уран дун бо онзагай байыр-емчеглериниң бирээзи «Хамнаарак» 2019 чылда ийи республика чергелиг чада-мил турар. Март төнүзүнде к түңнел чадазы болган. чылын 100 ажыг уруглар

ыры-хөгжүм мөөрейиниң түңнел чадазынче кирер эрге дээш демисешкен. Кызылга ийи аңгы черге – Тываның Үндезин культура төвүгге болгаш күрүне филармониязынга талантылыг уругларны чыып, эң шырак күүседикчилерни демдеглээн. Эстрада ырылары, академик-

Ийи хамнаарак деп чоннуң акциязының киржикчизи
Александра Ховалыга.

Сергек Ооржак – 2012 чылда «Хамнаарак» мөөрейиниң
1-ги чергениң лауреады атты ап турары.

тик күүселде база национал ыры – үш аңгы угланышкынга ийи чүс ажыг ырыларны жюри кежигүннери дыңнап, ти-лекчилерни илереткен.

Оон түңнелинде, июнь 1-де Кызылга болуп эртер түңнел

мөөрейге 25 уруг шилиттин-ген. Бир киржикчи-ле ийи ыры күүседир. Ырының бирээзин жюри кежигүннери хая көрнүп алгаш, «согур дыңнаашкын» деп арга-биле чүгле үнүнден салым-чаяанның күүседикчини

илередир. Улусчу чогаадылга бажыңыга Уруглар хүнүнде дүүш соонда Тываның аңгы-аңгы кожууннарындан өткүт, чараш үнүг 7 хардан 17 харга чедир уруглар, оол-дар «Хамнаарак-2019» деп хүндүлүг атты чаалап алыр сорулгалыг чыгып келирлер. Көрүкчүлөрнүң таарзынган ыраажызын бадылаар арга-ны база бо удаада мөөрейге кириген. Сонуургап, шилип алганы бичии ыраажызы дээш концерт үезинде көрүкчүлөрнүң билеттерге бижээн аттарының саны-биле бадылаашкынны түңнел үндүрер. Эң хей үн алган ыраажы «Көрүкчүнүң үнелели» деп шаңналга төлөптүг болур.

«Хамнаарак» аттыг рес-публиканың бичии ыраажылар мөөрейиниң 25 чылдаанынга тураскааткан чон аразында тускай акция чарлаттынган. ВКонтакте, Фейсбук, Инстаграм социал четкилерде #найди-хамнаарак деп тускай хештег-биле мурнуку чылдарда киржип чораан таныыр кижизиниң азы бодунуң бо мөөрейге кириш-кен дуржулганың дугайында сактыышкыннары-биле чурук-тарны салып тургаш, бижип, чырыдып, чонга сонургадыр. Кижиги бүрүзүнүң төөгүзү аңгы-аңгы болуру чугаажок: бир кижиги мөөрейге тирилеп чораан, ескези – каш дакпыр киришкеш, чер албаан, үшкүзү – үезинде кир-жип чорааш, шаңналга четпээн, ынчалза-даа ам бо хүннерде сургалыг артист апарган дээш кандыг-даа салымның «хам-наарактар» бар. Солун сак-тыышкыннарлыг бижиктерни мөөрейиниң эрткиричизи, Улус-чу чогаадылга болгаш дышта-нылга төвү түңнел үндүргөш, тускай шаңналды тыпсыр. Эң-не солун төөгүлүг «хамнааракты» тыпкан кижилер июнь 1-де бо-лур түңнел концертче чалалга-ны алыр.

Республиканың улусчу чогаадылга бажыңы.

Чылдар болгаш кижилер

ШУЙГА АЖЫЛДААН ОРУС БАШКЫЛАР

инчүзү. Эгези №53
"Шында").

ТӨӨГҮДЕН АРЫННАР

ның Чазаа араттарның билиг чедип алырын ырында боттандырар -биле, бүгү билиглерге өредилгени чорударын лдың конституциязынга

билбес чорукту Тывага талазы-биле ТАР-ның уралының 1934-1937 да доктаал-шиитпирле-

ның Биче Хуралының -шиитпирин езугаар Ча-элери сургакчы башкы-ага бижик билбес чорук-ары-биле бүгү Тываның эрлеринче сургакчылап ызыл-өггөр, чайлаг шко-а ажыдып, өөредилгени астап турганнар.

-1936 чылдарда, Бай-жуун тургустунмаан тур-ыын-Хемчик кожуунуң узунуң девискээрлерин-азааның чоруткан сур-ры чедип кээп, Чаңгыс-иң Дыттыг-Дөргүнде

заанга сургакчы башкы Тас-оол Всеволод Лама-Сүрүнович Чаңгыс-Теректиң, Базырактың аалдарының ажы-төлүн өөредир чайлаг школазын ажиткан. Ол чайлаг школазынга Хертек Дар-жаа Бодаганович, Хертек Ичин-Хорлуу Эрензеновна, Донгак Чечекмаа Анзатовна, Майны Салчак Бадыевич, Кара-Дон-гак Чыргал-оол Бокташович (соонда барып, профессионал композитор, ССРЭ-ниң улустун артизи болу бээр), Хертек Арак-чаа, Салчак Балчыр Дөлгер-ович, Чайдыш Ама-Салдыровна, Аракчаа Оолак Хертекович, Оор-жак Чайдан Дагбааевна болгаш өскелер-даа чаа тыва бижикти бижип, номчуп, өөренип чоруп турганнар.

Сургакчы Чүлдүм Чап башкы Шуй-Аксы, Ак-Хем, Чоон-Терек, Кара-Булуң, Тар-Үзүк арбан-нарының күжү-биле Сарыг-Бел-Бажынга крыша чок бичии школа бажыңын туттургаш, ол чок-хавыда чурттап турар

араттарның ажы-төлү өөренир чайлаг школазын ажиткан. Ол чайлаг школазынга мөге Хертек Балдан-оолдун угбазы Дүдүк Хертек, Эрги-Барлыкка чурт-тап чораан Хертек Бегзи-оол, Көк-Боом баарынга чурттап турган Хомушку Конгар, Чам-зы-Алаагынга чурттап турган Кара-Сал Павуу, Күдерек огу Серет, Хертек Балдан, Мечин Серенот, Хертек Үрбаа, Бил-чин Хертек, Ооржак Очур-оол Чашкагарович, Чамыяң Очур болгаш дыка хей оолдар, уру-глар өөренип кээп турган. Ол ышкаш Шуйнун ол эге школа-зынга Шуй-Иштиниң, Чаңгыс-Теректиң чайлаг школаларының өөреникчилери база чедип кээп, өөренип турганнар.

НАМЗЫРАЙЛАР ЧАЗААНГА КЫЗЫЛ-ӨГ

Кыштың соогунда, чайның

аалдарында барып, чонну үжүк-бижикке могаг-шылаг чокка өөредип чораан, Тыва Чазактың херээжен чоннуң ор-тузунга ажыл чорудар органи-закчызы Байкара Шөжүлбеевна Долчамаа башкы 1937 чыл-да Шуй-Иштиниң Ары-Даг-Сайырының бажында Намзы-райлар чазанга Шуй-Ишти, Кудук-Бажы, Бавыдай сынының араттарының ажы-төлүн өөре-дир кызыл-өгнү тиктиргеш, өөредилгени организастан. Ол кызыл-өгге Кара-Донгак Хирлиг-оол Шыжырович (сөөлүнде Москваның Тимирязев аттыг академиязын доос-кан), Хертек Даржаа Лопсан-ович (амыдырал-хандырылга сайыды чораан), Кара-Дон-гак Өлчей Чашович ("Тээли" совхозтун директору чораан), Калдар-оол Хертек Данзыры-кович (Шуй 7 чыл школазын директорлап турган), Маа-дыр Кашпык-оол Хертекович (Кызылдың пединститудунуң

бирги доозукчузу, өөредилге эргелекчилеп, директорлап чо-раан), Дажый-оол Иргит Анака-нович, Кара-Донгак Барба, Куу-лар Дадар-оол Сөгбеевич бол-гаш оон-даа өскелер өөренип турганнар. Ол кызыл-өгнүң эң баштайгы өөреникчилериниң бирээзи Хертек Маадыр огу Кашпык-оол ол кызыл-өгге ийи чыл улаштыр араттарның ажы-төлүн башкылап, өөредип турганының сөөлүндө, Шуйнун эге школазы ажиттына берген-де, ону ийиги класска өөренир кылдыр хүлээп алганы база бир чаптанчыг солун төөгү.

Бо төөгүлүг бижимелдерниң долу хевирин ТГТШИ-ниң Эртем архивинче дамчыдып берген бис.

Каң-оол ЧОШКАК,
Шуй ортумаа школазының
1980-1990 чылдарда дирек-
тору,
Василий САЛЧАК,
ТГТШИ-ниң Эртем архивиниң
эргелекчизи.

Байыр чедиришкиннери

Бай-Тайга кожуунун Бай-Тал суурда чурттап чоруур бистиң эргим ынак ада-иевис, угба-честевис **Борис Салчакович, Чечек Доржуевна Чүлдүм-оолдар** 65-ки харын май айда уткуп турарлар. Хүндүлүг кижилеривиске юбилейин уткуштур дараазында одуругларны бараалгаттывыс:

Ажы-төлүн, уйнуктарын, төрөл-чонун
Ада-иевис шуптувусту деткип чорлар.
Чолдуг хүнүн алгап-мактап, йөрээл салыр
Чоргааранчыг хүнүңерде изиг байыр!
"Алдын" холдуг шевер дирткен ачавыстың,
Ажы-төлүм башкызы дээн ававыстың
Ажыл-ижин улус-чону үнөлөп чор,
Авыралдыг дуза-демээн утпайн чоруур,
Адак-бышкаа чиик сергек, назыныңар узун.
Аравыска ам-даа үр чыл чурттаңар-ла,
Аас-кежиин ада-иевиске сөңнөп берем,
Авыралдыг Бай-Тайгам,
өршээ! —

деп, дилеп ор бис!
Хүндүткел-биле,
ажы-төлү, уйнуку-
тары база хей санныг
төрелдеринден.

Бистиң эң-не эргим эживис **Чодураа Доржуевна Салчак** май 8-те мугур 50 харлаан. Ол бир оолдуң ынак авазы, кады чурттаан эжиниң быжыг чөлөнгийи база дөрт уйнуунуң кырган-авазы. Эживиске төрүттүнгөн хүнүн таварыштыр аас-кежикти, кадыкшылды күзевишаан, дараазында одуругларны бараалгаттывыс:

Алаак, Көп-Сөөк, чурумалдыг
чараш-ла суур Кызыл-Дагга
Анай-кара чажындан-на өөренип,
ойнап өстүң,
Сарыг-шокар чонар-дажын
Сайзанаптап ойнап өстүң, Чодураажык!
Хүндүткел-биле,
эштери, чаңгыскурсчулары.

Хүндүлүг, номчукчулар!

«Шын» солунун редакциязындан
Тыва Республиканың Үндезин хоойлузунуң (Конституция Республики Тыва) номун садып ап болур.

Өртээ 100 рубль.

Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 100 (Парлаага бажыңы), каб. 309а. Тел. 2-18-10.

ИЗВЕЩЕНИЯ

В администрацию муниципального района Чаа-Хольский кожуун Республики Тыва поступило заявление от гр. Российской Федерации **Шырап Вадима Хураган-ооловича** о предоставлении земельного участка в аренду на 49 лет из земель сельскохозяйственного назначения — животноводство, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Чаа-Хольский район, местечко Улуг Арт-Аксы с общей площадью 5000 кв. м. с кадастровым №17:14.0701004.6 (Постановление об утверждении схемы расположения земельного участка на кадастровом плане территории от 22.07.2016г. № 205).

Лицам, заинтересованным в предоставлении данного участка, в течение тридцати дней со дня опубликования и размещения необходимо подать письменное заявление, также для ознакомления со схемой расположения земельного участка по адресу: 668221, Республика Тыва, Чаа-Хольский район, с. Чаа-Холь, ул. Ленина, 8, отдел по земельным и имущественным отношениям администрации Чаа-Хольского кожууна, тел 8 (394) 43-2-12-18.

Дата окончания приема заявлений: 21.06.2019г.

Начальник отдела по земельным и имущественным отношениям
Х.П. КЕНДЕН.

Администрация муниципального района «Тес-Хемский кожуун Республики Тыва» сообщает о возможности предоставления земельных участков из категории земель сельскохозяйственного назначения на условиях аренды:

- общей площадью 1000000 кв.м., с кадастровым номером 17:12:1002002:21, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Тес-Хемский район, с. О-Шынаа, местечко «Чазаг», разрешенное использование — для животноводства;

Лицам, заинтересованным в предоставлении данного земельного участка, в течение 30 дней со дня опубликования и размещения настоящего извещения необходимо подать письменные заявления о намерении участвовать в аукционе на права заключения договора аренды земельного участка по адресу: Республика Тыва, Тес-Хемский район, с. Самагалтай, ул. А.Ч.Кунаа, д. 58, каб. 102, Отдел по управлению муниципальным имуществом и земельным отношениям администрации Тес-Хемского кожууна Республики Тыва.

Главный специалист ОУМИЗОИГ
Администрации Тес-Хемского кожууна
А. СИЛИКЕЙ.

ДЭЭРБЕЧИ ХАЛДААШКЫН

Полиция ажилдакчылары аар кем-херек үүлгеткен дээш, каразыттырып турар үш назы четпээн өөреникчилерни туткан.

Май 2-де Кызыл хоорайда ИХЯ эргелелиниң дежурный кезээнге телефон дамчыштыр Кызыл хоорайның бир өөредилге чериниң башкызындан дыңнадыг келген. Ооң чугаазы-биле алырга, Пролетарская кудумчузунда бир бажыңның даштынга 2003 база 2004 чылда төрүттүнгөн ийи өөреникчини танывазы кижилер бижек хевирлиг херексел-биле коргудуп тургаш, телефоннарын үптөп алгаш барган дугайында чугаалаан. Кем-херек үүлгедии өөреникчи оолдар өөрөнгөш, школадан чанып бар чорда болган.

Тыва Республиканың Кызыл хоорайда Истелге эргелели ук херекке хамаарыштыр РФ-тиң Кеземче хоойлузунуң 162 чүүлүнүң 2 кезээ езугаар «Дээрбедээшкин, баш удур дугурушкан бөлүк кижилер чепсек ажылгап, азы чепсек кылдыр өске-даа чүүлдер ажылгап кылганы дээш» херекти оттурган. Ук чүүлде он чыл чедир хуусаада хосталгазын казып шиидер деп айыткан.

Полиция ажилдакчыларының чорутканы дарый истелге ажилдарының түңнелинде, Кызыл-Мажалык школазының 14-15 харлыг үш өөреникчизин туткан.

Назы четпээн оолдарны хоойлу езугаар төлээлериниң мурнунга байысааган түңнелинде, херекти кылганының дугайында олар өчүүн бергеннер. Шагдаа ажилдакчылары оорлап алган телефоннары хавырып алган.

Амгы үеде РФ-тиң Кеземче чорудулга дүрүмүнүң 91, 92 чүүлдери езугаар каразыттырып турар оолдарны түр када хоругдал черинче чоруткан.

Херектиң истелгеи уламчылап турар.

АЪШ-ЧЕМ САДЫЫН ООРЛААН

Май 6-да Шагаан-Арыг хоорайның полицияның дежурный кезээнге садыг-саарылга павильонунуң эжиин үрээш, кассада 2100 рубль түнүг акшаны база арага аймаан билдинмес кижилер оорлаан дугайында тус черниң 57 харлыг чурттакчызы херэз-жен кижилер билдиришкени кириген.

Кем-херек үүлгедиглерин истээр опертөлээлерниң дарый ап чорутканы истелге хемчеглериниң түңнелинде, Шагаан-Арыг хоорайның 17 харлыг чурттакчызын туткан. Байысаалга үезинде назы четпээн оол кылган херэз бадыткап, шын деп өчээн. Оорлап алган акшазын чарыпкаш, арагаларның чартык кезиин бодунуң таныыр улузу-биле кады ижипкенин чугаалаан.

Ук херекке хамаарыштыр РФ-тиң Кеземче хоойлузунуң 158

чүүлүнүң «а», «б» езугаар «Оорлаан» гайлаарга, баш удур кан бөлүк кижилер удаа оран-саваже ашыгжамыр черинче дүүшпес езубиле шуни дээш» херекти от

Назы четпээн оолду езугаар төлээриштыр РФ-тиң 5 езугаар «Назы четпээн кижизидериниң талхүлээлгелерин күүдээш административсалгага онааштырган» Амгы үеде кем-хетелгеи уламчылап турар.

СОҢГАДАН Б ООЛ АНДАР

Май 1-де республикада аар кемдээш 2016 чылда төрүттүнгөн оолду эккелген.

Ол Паротурбин кудумчузунда бажыңның икадындан соңга бажың үнө халааш, соңганыңдан даяныпкаш, аң болган. Ук озал-онда бичии оол бажыңыңа ажылдап турар үеде нянязы-биле кады турар.

Бичии оолдуң авамарыштыр административтик хоойлу-дүрүм хадээш РФ-тиң хоойлузунуң 1 кезээ езугаар четпээн кижини кижизиталазы-биле хүлээ күүсетпээни» дээш административтик харысалганын алган.

Тыва Республиканың назы четпээн уругларны угуштыр озал-ондак базы-биле улуг кижилер чээңгейлиг болурунче келтирет.

- Бичии уругларны туду даа болза, чааскаан бажыңга ээн каап болба ондак карак-чивеш аар болур дээрзин утпаңар.

- Бажың иштинде уруг бар болза, соңганы ажитпаңар!

- Бичии уруглар соңгыне бедиктенип үнө биле эт-септи соңгадан дыр салыр.

- Өрээл иштин агаар тура, бичии уругларны рап туруңар.

- Бир звес бажыңда туга кылган соңгалар салга, бичии кижилер ажитпаңар, кылдыр тускай фиксатор салыр азы соңганың туга ээрип кааптарын (херек ажитпаңар) ажитпаңар.

- Пластик соңгаларды дымган шаараш сеткалар кижилер даяныптарга-ла, аңаа кээп дүжөр кандыг-даа кижилер шынар чок быжыглатканын чүүл дээрзин сактып алгыңар. Ажы-төлүңерни камганыңар. ТР-ниң ИХЯ-ны парлаага алгыңар.

солунун сайтызы: //shyn.ru

электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru

Неделяның тиражы: 11500 экз.
Үндүрүлгениң тиражы: 3750 экз.

«ШЫН»

ТУРГУЗУКЧУЗУ:
Тыва Республиканың
Информатизация болгаш
харылзаа яамызы.

Редактор **К.К. Монгуш.**

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүң
адреси: 667000. Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Редактор — 2-01-35.
Редакторнун оралакчызы М.О. Ондар — 2-17-91.

Реклама, чарлал килдизи (С.С. Кужугет) — 2-18-10.

РЕДАКЦИЯНЫҢ КИЛДИСТЕРИ:

Нитилел-политиктиг болгаш социал айтырыглар (редактору Ш.М. Суван, корр. А.Ч. Чамзырын, корр. А.А. Ондар).

Экономика, үлөтпүр болгаш көдээ ажыл-агый (редактору А.Д.Б. Түлүш, корр. Ш.Н. Ховалыг).

Культура, чогаал, медээлер база спорт (редактору А.Н. Соян, корр. В.А. Аймаа).

Очулга (А.К. Ооржак, Р.Д. Демчик, А.А. Лагды).

Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш, А.К. Ооржак — 2-17-94

Корректорлар В.О. Куулар, Ч.Н. Мачык. — 2-17-94

Государственное автономное учреждение
Республики Тыва "Издательский дом
"Тыва-медиагрупп".

Харылзаа, информация технология-
лары болгаш массалыг коммуникация-
лар адырынга хайгаарал талазы-биле
федералдыг албаннун Тыва Республика
талазы-биле эргелели «Шын» солуну
2012 чылдың декабрь 3-те бүрүткээн.
Херекчелдин дугавы — ПИ № ТУ17-
00068.

Солуну «Тываполиграф» КХН-ге парлаан.
(Кызыл, Шетинин болгаш Кравченко, 1).
Солунда парлаттыг материалдарның авторлары
бодалдары редакцияның туружу-биле дүшүрүлгө
болур. Айыттыг саннары болгаш өскө-даа алыр
дыңнадыглары дээш авторлар боттары харылзаа.
Чагыдыла индекс: хуу кижилерге — 16855,
организацияларга — 16860
Солун неделяда үш каттап үнөр.
Хемчээли 3 парлаар ама.
Номерни парлаагаже дужаганы: график алуур — 10
херек кырында — 19.30. Солун келбейн баргыңар.
телефонне долгаар.